

-
8. Кочубей Н.В. Становлення постнекласичної раціональності як зміна наукових пріоритетів / Н.В. Кочубей // Філософські науки: Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2004. – С.50-56.
 9. Кочубей Н.В. Сучасне сприйняття дитинства: складність vs простота / Н. В. Кочубей // Вища освіта України. – 2012. – № 2. – С. 37- 42.
 10. Максимовська М.О. Соціальне виховання засобами дозвілля: проблеми та перспективи / М.О.Максимовська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Вип. 14. – Кн. II. – К. – 2010. – С. 170-178.
 11. Панарин А. С. Стратегическая нестабильность XXI века. [Электронный ресурс] / А.С.Панарин. – Режим доступа: http://www.gramotey.com/?open_file=1269009380#ТОС_id1886582
 12. Піча В.М. Культура вільного часу (Філософсько-соціологічний аналіз) / В.М. Піча. – Львів : Світ, 1990. – 152 с.
 13. Чумичева Р. М. Социокультурная пространственно-предметная среда развития ребенка / Р.М. Чумичева // Детский сад от А до Я. – 2005. – N 4. – С. 6-17.

Summary

Kochubey N. Cultural Environment Leisure in Dimension of Ecology of Childhood. Cultural and recreational environment is considered as a complex variable object. The structure of cultural and leisure environment is analyzed. It is noted that children's leisure activities undertaken within the cultural and leisure environment is an important social factor that has opened opportunities for self-improvement. Keywords: childhood, cultural and recreational environment, leisure activities of children.

УДК 37.017.92

© Петро Старовойт

Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО АСПЕКТУ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Відповідно до Основних орієнтирів виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України сформульовано завдання стосовно розробки нової освітньої парадигми. Вона має виходити з широкого використання принципів гуманної педагогіки. Шкільна освіта і сам учень чи студент є складними відкритими системами, які перебувають під дією множини різноманітних впливів. Тому їм притаманні бажання швидких змін в системі організації освітнього процесу, належне ставлення та повага до особистості, певні свободи у виборі навчальних предметів та курсів поглибленого вивчення. У статті розглядаються сучасні підходи до визначення змісту й основних концептів гуманізації освіти як провідного принципу модернізації та підґрунтя сучасної гуманно-особистісної педагогіки, розкривається своєрідність гуманно-особистісної освіти, визначаються й характеризуються основні положення гуманної освітньо-виховної системи. Гуманістичний аспект філософії освіти важливий з погляду на перебудову української школи. Інтелектуальний розвиток індивіда як гуманістична цінність освіти та суспільства став центральною проблемою сучасної освіти. Ключові слова: філософія освіти, освітня парадигма, самоорганізація, саморозвиток, гуманна педагогіка, гуманізація навчально-виховного процесу, педагоги-гуманісти, гуманно-особистісний підхід, гуманістичний аспект, інтелектуальний розвиток.

На історичній межі тисячоліть ми стаємо не тільки свідками, а й безпосередніми учасниками тих дійсно кардинальних змін, які відбуваються практично в усіх основних сферах суспільного буття. Ці процеси зі всією невідворотністю викликають нагальну необхідність змін у системі освіти. Адже вона не тільки виступає однією з цих сфер, а й здійснює підготовку людей, які мають забезпечувати нормальне функціонування і розвиток всіх інших сфер життєдіяльності суспільства. Тож у зв'язку з цими змінами цілком природним уявляється інтенсивний розвиток філософії освіти.

Основною з його причин слід визнати необхідність осмислення кризи освіти, яка сьогодні визнається як загальносвітове явище, і пошуку шляхів її подолання. Як цілком справедливо

зазначає для його характеристики В.Г.Кремень, «вперше в історії людства зміна ідей, знань, технологій відбувається скоріше, ніж зміна покоління людей» [6, 3-10].

Розглядаючи поняття «філософія освіти», наведу декілька варіантів його тлумачення. Так, одні дослідники надають перевагу філософії і філософствують про освіту, інші пріоритетною вважають педагогіку, здебільшого розмірковуючи про процеси навчання і виховання, хтось намагається охопити і філософську, і педагогічну проблематику. Слово «філософія», у перекладі з грецької, означає «любов» і «мудрість», тож поняття «філософія» можна тлумачити, як «любов до мудрості», як науку про досягнення людиною мудрості, пізнання істини та добра. Щодо поняття «освіта», існує багато варіантів його тлумачення. Професори Києво-Могилянської академії розвивали ідею про здобування істинного знання шляхом одномоментного осяяння з допомогою природного розуму, тобто Божих ідей. Така ідея простежувалася у філософських курсах І.Гізеля, Г.Щербацького. На думку учених природне світло розуму осяює інтелект під час дискурсу. Тобто, професори Києво-Могилянської академії наголошують на пріоритетному значенні осяяння у розкритті істини, контакту людського мислення і буття. Відстежується спадкоємний зв'язок між філософським розумінням академічних учених та їх попередників (культурних діячів Київської Русі, діячів братств і Острозького культурно-освітнього осередку) й наступників (Г.Сковорода).

На думку В.Андрушенка, В.Кременя, М.Михайлова та інших дослідників філософію освіти немає сенсу виокремлювати в окрему галузь філософії. Адже філософія освіти розвивається у межах соціальної філософії, утворюючи комплексне та міжгалузеве вивчення системи освіти.

У сучасному суспільстві та освіті значною мірою виявляються риси їхньої дегуманізації. Спостерігаються втрата духовних і моральних цінностей, відмова від світогляду, базованого на справедливості, відсутність уваги та поваги до людини, знецінення життя людини та її моральності. В освіті на перший план вийшли вимоги до рівня професійно-технічних знань при забутті їхніх гуманістичних основ, що стало додатковою причиною кризи освіти. Ігнорування питань особистісного розвитку, формування громадянськості людини негативно позначається і на рівні професійних якостей молодих фахівців.

Гуманізація та гуманітаризація - це процеси приведення освіти, її змісту і форми у відповідність до природи людини, її душі та духу. Сучасна школа вимагає докорінного переосмислення всієї системи виховання, оновлення змісту, форм і методів духовного становлення особистості на засадах гуманізації життєдіяльності, створення оптимальних умов для самореалізації у різних видах творчої діяльності. Процес становлення сучасного суспільства потребує розвитку української національної системи виховання, в основу якої буде покладені провідні принципи гуманізму та демократизації. У Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти саме ці принципи розвитку освіти є пріоритетними [5; 6; 9]. Єдність виховання і навчання зумовлена спрямованістю обох процесів на формування соціальної зрілості, реалізацію творчих здібностей особистості. Доцільно організоване за змістом і формою навчання містить у собі потужний виховний потенціал, «вводить особистість у світ світоглядних ідей, формує соціальні настанови та ціннісні орієнтації, розвиває гуманістичну спрямованість особистості, її духовні та матеріальні потреби: знайомить із зразками моральної поведінки, з формами спільної діяльності та спілкування особистості з колективом» [10, с.13].

Ідеї гуманізації освіти набули широкої популярності на Заході ще в 1960-і роки (А.Маслоу [7] та ін.). Фундаментальна теза гуманістичної теорії А.Маслоу звучить так: «Вивчати потрібно кожну людини як єдине, унікальне, організоване ціле, а не окремі прояви поведінки» [7, 215].

Гуманістичні аспекти філософії освіти досліджуються також у контексті гуманізації освіти (Н.Алексеев [1], та ін.). «Гуманізм, як сукупність ідей і цінностей, стверджує універсальну значущість кожної окремої особистості з усього людського буття. Будучи системою ціннісних орієнтацій і установок він набуває значення суспільного ідеалу», – наголошує Н.Алексеев [1, 91].

А.Валицька стверджує: «У світлі таких сучасних загроз людині і людству, як нестримне прагнення до успіху в умовах ринкової конкуренції, розчинення індивідуального в масовому, філософія життя ставить перед освітою таку мету – сформувати здатність до самостійного судження, вибору, вчинку; навчити людяності, співчуття, терпимості, доброти та справедливості» [3, 16].

Гуманні цінності й відповідні їм норми є тим культурним кодом, який впливає на спрямованість і характер потреб, цілей, інтересів особистості, визначає повсякденну поведінку й регулює взаємини людей, забезпечує раціональність і людяність їхнього способу життя, а отже, життєздатність суспільства. Це винятково актуалізує проблему гуманізації навчально-виховного процесу загальноосвітніх шкіл в останні роки. Крім того, на новому витку обговорення даної проблеми приходиться розуміння особою актуальності гуманізації й гуманітаризації як розумної альтернативи технократизації. Ось чому вітчизняні педагоги, філософи та діячі культури (Г.Сковорода, С.Русова, В.Сухомлинський, В.Зарицька, Симон Соловейчик, В.Шаталов, С.Лисенкова, І.Волков, Є.Ільїн, Т.Гончарова, О.Виговська, О.Вишневецький, Г.Іванюк, Б.Козак, Л.Макарова, В.Оржеховська, О.Сухомлинська, Ш.Амонашвілі, І.Бех, В.Білоусова, С.Гончаренко, Ю.Мальований, О.Савченко, І.Якиманська та інші) переконливо доводять необхідність гуманізації навчально-виховного процесу як однієї з найважливіших умов відродження національної освіти.

Проблема формування гуманного навчально-виховного середовища надзвичайно складна, багатогранна та недостатньо досліджена. Особливе зацікавлення викликають сьогодні питання: яким має бути гуманістичне освітнє середовище в контексті модернізації освіти та євроінтеграції, у чому сьогодні полягають зміст і функції гуманної педагогіки, якими принципами мають керуватись у своїй професійній діяльності учитель, адміністрація навчального закладу, вихователь, щоб забезпечити максимально сприятливі умови для розвитку й самореалізації кожного учня.

Наведу приклади зі своєї педагогічної практики, які підтверджують те, що багато процесів в сучасній українській школі треба досліджувати та аналізувати та змінювати. Під час перевірок загальноосвітніх навчальних закладів я зіткнувся з особливим випадком... Проходячи коридорами школи, спілкувався з учнями, заходив у класи. Зайшовши в другий клас, побачив, як за партою сидів другокласник і гірко плакав. Навколо нього веселились діти і підсміхувались із нього:

- Ха-ха, двієчник, ха-ха, двієчник. Хлопчик ще більше плакав. Я сів біля нього і запитав:
- Як тебе звати?
- Віталік.
- А чого ти плачеш? Тебе хтось образив?, – продовжив я.
- Ні, – сказав Віталік, - Я отримав сьогодні шість балів з математики, і вдома мама буде сваритися....

- А як ти вчишся? – запитав я його.
- Добре. В мене тільки дев'ятки, десятки і одинадцятки.
- Не плач. Я вже дорослий, а коли навчався в школі, інколи і двійки отримував, але вчився дуже добре, і після школи вивчився на вчителя. Бачиш, як я просто зараз це згадую. Але мені колись також було боляче, що не завжди мої оцінки були найкращі. Та я старався і випадкові низькі бали змушували мене працювати ще більше. Знаєш що, Віталіку. Коли прийдеш додому, зразу скажи мамі, що будеш більше старатися і виправиш свою шестірку.

Хлопчик усміхнувся. І діти замовкли біля нас. До них я звернувся із проханням не насміятися із своїх товаришів, а навпаки підтримувати, заспокоювати. Тут до класу зайшла вчителька, і відразу втрутилася в нашу розмову. Вона ствердно сказала Віталіку, що він сьогодні був не готовий, тому і така оцінка. Вчителька хвилювалася, вона ніяковіла в моїй присутності. Відправивши всіх учнів у коридор школи на перерву, почав слухати вчительку. Вона розповіла мені, що у Віталіка суворі батьки, і він частенько плаче від їх тиску. Нічого не поробиш. Батьки ж бажають кращого своїм дітям. (Дитина проплаче декілька місяців і не захоче ходити до школи...). Вчителька молода, після педагогічного коледжу працює чотири роки. Бачу, що старанна, проте ще набуває досвіду. Враз вона мене запитала:

- А що ви зробили б на моєму місці?

Мені було що сказати, бо за 30 років педагогічної діяльності в різні потрапляв ситуації. І відповів їй так:

- Шановна вчителько. Я не маю до вас жодних претензій. Мені вже діти розповіли, що вас люблять за веселу вдачу та гарне ставлення до них. Та все ж потрібно пам'ятати, що сучасні діти дуже вразливі. І до таких, як Віталік, треба ставитися по-особливому. Адже у вашому класі тільки 12 дітей. Я би на вашому місці не оприлюднював би оцінку учневі, а на перерві підкликавши сказав би:

- Віталіку, ти сьогодні отримав тільки 6 балів, проте це не твоя оцінка, ти ж у мене такий старанний. І завтра я тебе першого запитаю, щоб ти її покращив.

А після цього варто було б зателефонувати мамі і делікатно обговорити цю ситуацію. Адже ми повинні розуміти, що батьки по-різному ставляться до успішності своїх дітей. У цьому випадку не можна ускладнювати ці стосунки. І оцінок, звичайно, підвищувати штучно не потрібно.

На мій подив, вчителька мене зрозуміла. І ми ще трохи поспілкувалися. Вона мені розповідала про свою роботу та проблеми, які час від часу виникають...

Після цієї розмови я пішов по інших класах, а коли вийшов в коридор то побачив таку картину. Вчителька присіла біля Віталіка в коридорі, і про щось мило з ним говорила. І в дитини вже не було сліз. Я посміхнувся, бо зрадив, що вчителька така уважна, і так швидко почала виправляти ситуацію...

Наступна історія розкриває складні стосунки агресивного вчителя та учнів, яких вона навчає.

Наталія Миколаївна прийшла у навчальний заклад і про неї відразу заговорили учні, вчителі, батьки. Категорична, з лукавою посмішкою, не щира. Особливо страждали учні, в класах в яких вона викладала свій предмет. Її суворість чергувалася із жорстокістю, а ще вчителька допускала багато помилок під час проведення уроків. Прискіплива, часто ігнорувала чужу думку, занижувала оцінки. Невдовзі батьки зі скаргами почали приходити у кабінет директора та в управління освіти, але марно. Вчителька майстерно відстоювала свій інтерес.

Пройшли місяці. Батьки одного з класів, в якому викладала вчителька, зібрали підписи і через управління освіти позбулися «такого щастя». Нехай читає в інших класах. Право вибору – це так добре, адже не на всіх учителів скаржаться учні та батьки. Тому вчитель має задумуватись над стилем поведінки, поважати учня, батька. А інакше – конфлікт неминучий.

Вчительці не подобалась ситуація, яка склалася навколо неї, та вона мало звертала на це увагу і працювала, як завжди: з криком, тиском, скандалами. Відмови від викладання Наталії Миколаївни організували ще два класи, та висновки знову не були зроблені. Конфліктна, вона завжди агресивно захищала себе, ні в чому не поступаючись. Учні неодноразово безпідставно опинялися за дверима класу під час уроку. В деяких учнів також накопичувалась злість проти вчительки. Почалися відкриті прояви непослуху...

Так, одного дня прикрий випадок жорстокості з боку учнів спантеличив весь колектив. На стінах корпусу великими буквами в стилі графіті хтось написав образливі, нецензурні слова на адресу вчительки. Викликали міліцію. Розпочалось розслідування, та пройшли роки з того часу, а винуватець і понині не знайдений. Написи ретельно витирали, але їх ще довго було видно, навіть після ремонту.

На мою думку, винна сама вчителька, що допустила такий розвиток подій, які призвели до такого сумного фіналу. Вчитель завжди має проявляти увагу і повагу до учнів, намагатись зрозуміти його проблеми. Особливий підхід повинен бути до «важких» учнів. Доброта, милосердя та повага з боку вчителя завжди гарно сприймаються учнями. На гарне ставлення з боку вчителя учні відповідають втричі більшою увагою. Вчитель не повинен боротися з учнем, тим більше, з усім класом та ще батьками на додачу. Якщо борешся, то розраховуй сили, адже не на всіх учителів пишуть образливі слова на стінах школи чи на партах у класі. А що мені доводилося читати на сторінках «В Контакті» на своїх колег! Моя думка така: хто що заробив, те і має, хоч це жорстоко, та справедливо.

Учневі я бажав би завжди захищати свою гідність, ставати на захист ображених друзів та однокласників. Бо все трапляється в цьому житті. Сучасна дитина наділена великими правами і, шановний вчителю, дотримуйся прав дітей, не виходь за рамки, бо «поставлять на місце» колективи учнів та батьків.

Учно, користуйся правами сповна, та пам'ятай і про обов'язки, елементарні норми поведінки. Дипломатичність та коректність – такі гарні риси і для вчителя, і для учня та батька, а боротьба не додасть ні здоров'я, ні гарного настрою.

Батьки! Стежте за своїми дітьми, за тим, чи комфортно їм у навчальному закладі. Допмагайте, переймайтеся їх проблемами, бо сучасним учням не так легко живеться. Вони мають три обличчя: для друзів, для вчителів, і для вас, шановні батьки. Будуйте зі своїми дітьми довірливі стосунки, адже багатьом дітям не так легко виживати в молодіжному середовищі. Будьте уважними до проблем своїх дітей.

Ці дві реальні історії із життя сучасної школи дають можливість зрозуміти всю складність деяких аспектів спілкування учня, вчителя та батька.

Педагог – ти повинен розуміти всю відповідальність, яку на нас покладає суспільство для формування громадянина держави. Провідні педагоги минулого: Я.Коменський, К.Ушинський, Г.Сковорода, А.Макаренко, В.Сухомлинський та і сучасності М.Гузик, Ш.Амонашвілі в своїх роботах приділяли питанню виховання дітей особливу увагу. Радянська ідеологія, на жаль, замовчувала багато проблем, які лежали в основі всього процесу навчання дітей, закладених цими педагогами, але вміло використовувала ці ідеї, замінивши лише певні назви та напрямки світосприйняття. Проаналізувавши наслідки нашої роботи за останні роки, хоча, сказавши правду, в Україні немає загальнодержавної ідеології, натомість ми констатуємо страшні факти: стрімке поширення ВІЛ інфекції, туберкульозу, наркоманія, алкоголь, тютюнокуріння, агресія підлітків й т.п. Частково ми, педагоги, відповідальні за поведінку наших дітей, за їх життя та майбутнє. Те, що треба щось робити, ми розуміємо, але, як правило, маємо хибну думку, що це повинен робити хтось інший, крім нас. Констатуючи факти, ми можемо апелювати до сім'ї, мас-медіа, загальної культури середовища найближчого соціального оточення, але хто крім нас, освітан, може це змінити?

Українська освіта потребує кардинальних змін, які бачу в переході від авторитарної педагогіки до гуманістичної. А критерії гуманістичних цінностей: доброзичливість, повага до людської гідності, милосердя, доброта, людяність, толерантність, порядність, уміння прощати, не чинити зло, любити ближнього повинні стати нормою життя для нашого суспільства.

Література

1. Алексеев Н. Философия образования / Н. Алексеев, И. Семёнов, В. Швырёв // Высшее образование в России. 1997. – № 3. – С. 88-94.
2. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване виховання / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Валицкая А.П. Философские основания современной парадигмы образования / А. П. Валицкая // Педагогика. 1997. – № 3. – С. 15-19.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) // Освіта. – 1993. – №44–46. – 62 с.
5. Закон України «Про освіту»: За станом на 8 груд. 2006 р. / Верховна Рада України. – офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2006. – 40 с. – (Сер. "Закопи України").
6. Кремень В.Г. Якісна освіта як вимога ХХІ століття // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2007. – Вип. 15-16 (19-20). – С. 3-10.
7. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики / А.Г. Маслоу. – СПб., 1999. – 430 с.
8. Мартиненко С.М. Особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної діяльності / С.М. Мартиненко // Нова педагогічна думка. – 2005. – № 4. – С. 61-63.
9. Матвієнко О.В. Виховання молодших школярів: теорія і технологія / О.В. Матвієнко. – К.: ВД «Стилос», 2006. – 543 с.
10. Національна доктрина розвитку освіти : затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№ 33). – С. 4–6.
11. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2004. – № 4 (5). – С. 6-31.

Summary

*Starovoit P. Formation of Humanistic Aspect of Modern Philosophy of Education. The objectives of new educational paradigm are formulated according to the basic guideline of education of the students 1-11-th grades of secondary schools of Ukraine. It has come from the widespread use of the principles of humane pedagogics. The school education or the student itself is the complex system that are under the different influences. Therefore, the rapid changes in the organization of the educational process, the proper attitude and respect for the individual, a certain freedom in the choice of subjects and courses of advanced study are typical for them. This article reviews the new approaches to content and the basic concepts of humanization of education as the leading principle of modernization and foundation of modern humane and personal pedagogics. It deals with the main provisions of humane education and the educational system. Humanistic aspect of philosophy of education is an important aspect in the view of the restructuring of the Ukrainian school. Intellectual development of the individual as the value of humanistic education and society became the central problem of modern education. **Keywords:** philosophy of education, educational paradigm, self-organizing, self, humane education, humanization of the educational process, educators, humanists, humane and personal approach, the humanistic aspect of intellectual development.*